

ЕТНОДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РОМА У ВАЈСКОЈ

ETNODEMOGRAPHIES CHARACTERISTICS GYPSIES IN VAJSKA

Љубица Ивановић*, Винка Тривуновић**, Анђелија Ивков*

РЕЗИМЕ: *Роми, народ пореклом из Индије, у Србију долазе у XIV веку, а на простор Вајске пре око 300 година. Од тог периода њихов број се стално повећава. Као последица асимилације са локалним становништвом, њихова култура и обичаји готово су изгубили аутентичност. Песма и игра су неизоставни елемент њиховог живота.*

Кључне речи: *Вајска, Роми, становништво, фолклор*

ABSTRACT: *Gypsies, people with background came from India, in Serbia come in XIV century, and on territory of Vajska about 3 hundred years ago. From that time their number is in increasing. As a consequence of assimilation with local people their culture is almost lost here authentic look. Songs and dance from an integral are irremissible part of their life.*

Key words: *Vajska, Gypsies, population, folklore*

УВОД

Постоје бројне теорије које говоре о пореклу Рома али једно је сигурно - Роми потичу из Индије, а сваку сумњу су отклонили научници доказујући да им је језик чврсто повезан са језиком хинди (Ђурић, 1988).

Ромска племена напуштају Индију у X веку нове ере. Напустивши обале Инда, Роми продиру најпре у Авганистан и Персију и стижу до Каспијског мора на северу и Персијског залива на југу. Сматра се да су постајале две групе номада: северна и јужна. Северна група прелези Арменију, потом Кавказ, а касније Русију, док се јужна група креће уз токове Тигра и Еуфрата. Потом се линија њиховог кретања поново раздваја тако да једни иду ка Црном мору, а други према Сирији. Највећи део селидбе захватио је азијску Турску, док најјужнија грана продужује уз Северно море, преко Палестине и Египта. Сматра се да је велики број номада наставио пут уз северне афричке обале до Гибралтарског мореуза, а одатле прелезе у Шпанију.

* Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад

** Професор географије, Нови Сад

Друга група, које је ишла преко Турске, прелази Босфор и креће се даље према Грчкој и по читавом Балканском полуострву. У то време крајње границе експанзије биле су Енглеска и Шкотска, а Роми који су прешли у Русију стижу све до Скандинавије (Clebert, 1967).

Продором Турака у XI веку један део Цигана се повукао из Јерменије и преко Сирије доспео у Северну Африку, други су се преселили у Малу Азију. Непожељне придошлице нешто касније се селе на Балкан.

Прво помињање Рома у Европи забележено је 1322. године на Криту. Од те године они се даље крећу ка Средњој Европи, а у току XVI века доселили су се у северну Русију, док у јужну Русију долазе из Румуније (Scherer, 1997).

Из времена владавине цара Душана, када је Српска држава доживела процват, имамо податке о Ромима у Србији. Подаци из пописа 1491. године показују да су Роми тада живели у Призрену, Нишу, Крушевцу, Смедереву.

Већ попис 1522/23. године показује да су Роми почели да настањују разне области и градове широм Србије као што су Браничево, Голубац, Хомоље, Врање, Ниш, Рудник, Лесковац, Приштина, Пећ, Нови Пазар.

У XVII и XVIII веку догодила су се велика имиграциона кретања Рома у српске земље. Томе су допринели велика сеоба српског народа у јужнословенске земље под аустроугарском владавином.

Роми почетком XVIII века (1711. године) прелазе из Румуније у Србију, док се њихове миграције смањују половином XIX века када је у Румунији укинута ропство за Роме. У том периоду велики број ромских фамилија се доселило у Шумадију, Косово и нарочито у Банат, Бачку и Срем (Ђурић, 2006).

Кретајући се шумама у потрази за што квалитетнијим дрветом, Роми из Вајске, кренуше из шума Мохача и Ђердапом уз Дунав застајаше на местима која су располагала са одговарајућим количинама и квалитетом дрвета. Када би се резерве истрошиле они су настављали пут уз Дунав и пре око триста година се настањују у шумама Вајске, Богојева, Апатина и Сонте. Квалитетно дрво и довољне резерве наводе овај народ да се за стално настањују на овим просторима. Како је њихова примарна делатност била обрада дрвета и прављење корита, карлица за шурење свиња, прање веша, дрвених тањира, кашика, они су дуго времена и провели живећи и радећи у шумама. Готове производе су коњима односили у село и продавали, а у селу куповали храну.

Квалитетнији живот у селу и постепено смањење потражње за њиховим производима наводе Роме да напуштају шуме и почињу да граде куће у насељу. Године 1965. услед поплаве Роми бивају исељени и од јуна до јесени живе на циглани која се налази између Бача и Селенче. Тада им општина прави куће у Алпару и ту их настањује. Како су били настањени далеко од центра села, и како у близини није постојала продавница у којој Роми купују основне животне намирнице, они су били незадовољни. Тадашњи кнез Фрања Мишковић свакодневно је ургирао у општини и преносио незадовољство свог народа због тадашњег места становања. Коначно им општина, уз новчану надокнаду, дозвољава, да сада о свом трошку граде куће на месту где они то желе.

ПРОМЕНЕ БРОЈА СТАНОВНИКА

У званичним пописима као посебан народ, Роми у Вајској, се први пут помињу тек 1981. године када их је овде живело 127 лица. Међутим овај податак се не може узети као валидан јер су се Роми у пописима ранијих година изјашњавали у оквиру других националних група. Најчешће су се изјашњавали као Румуни, јер су они на ове просторе стигли из Румуније, а неретко и као Југословени. Да би добили најприближнију промену броја Рома на овом простору, најисправније је пратити промене броја оне етничке групе под којом су се они најчешће изја-

шњавали, тј. Румуна, као и промене броја Рома од пописа када се они тако изјашњавају. Затим упоредним методом покушати добити што реалнију слику о промени броја Рома на простору Вајске.

По попису из 1921. године на овом простору живело је 144 Румуна, што је чинило 5% од укупног становништва. По следећем попису из 1931. године њихов број се повећао на 182, односно 5,1% од укупног становништва Вајске.

Године 1948. број Румуна и даље расте, те их је тада на простору Вајске живело 229 лица односно 5,3 % од укупног становништва.

Међутим године 1953. нагло опада број Румуна, којих је тада било свега 65, али не као последица повећаног морталитета већ неизјашњавање под том етничком групом нашта нам указује велики број становника у групи осталих.

Године 1961. број Румуна на овом простору се повећава и износи 287 лица, ни овај број није последица повећаног наталитета, већ поновно изјашњавање у оквиру ове етничке заједнице.

По попису из 1971. године број Румуна се повећао за 60 лица и тада је износио 347.

Године 1981., као што је већ поменуто, по први пут се појављују Роми као посебна етничка заједница и њих тада на овом простору живи 127 па је њихов удео у укупном становништву износио 3,7 %. По овој пописној години у Вајској је живело 367 Румуна или 10,6 % од укупног броја становника.

По пописној години 1991. опада број Рома, којих је овде било 31, а број Румуна се повећава и њих по том попису на овом простору живи 539 лица.

Године 2002. на простору Вајске живело је 42 Рома, док се број Румуна повећао и тада их је било 569, односно 18 % од укупног броја становника Вајске.

Природно кретање

Према попису 2002. године када је у Вајској живело свега 42 Рома, те исте године рођено је 8 лица Ромске националности, а умрло је 1 лице. На основу ових података лако можемо закључити да је природни прираштај 7‰.

Стопа морталитета Рома у Вајској 2002. године износила је 23,8‰. Исте године стопа морталитета становништва Вајске је износила 16,7‰. Ако упоредимо ова два података можемо закључити да Роми имају већу стопу смртности у односу на стопу смртности осталог становништва Вајске, а као узрок оваквог стања могу се навести лошији хигијенски услови и слабо коришћење здравствених услуга Рома.

Стопа наталитета Рома у Вајској у 2002. години износила је 19,5‰, док је исте године стопа наталитета становништва Вајске износила 8,83‰. Ако упоредимо ове две стопе онда можемо закључити су Роми у далеко бољем положају тј. да Роми више рађају него остало становништво.

Свакако треба имати на уму да Рома има далеко више него што то бележи статистика. Где год да се налазили декларирани се као припадници оног народа у чијем већинском окружењу живе, што у односу на реално стање смањује њихов статистички број. Управо из тог разлога ни ове податке везане за њихово природно кретање не можемо прихватити са сигурношћу.

Механичко кретање

Роми који живе на подручју Вајске стално су насељени па миграције не представљају неку учесталу појаву. Најчешћи узроци досељавања и одсељавања ромског становништва су економски разлози (запошљавања, мењање пребивалишта због боље зараде сл.) или изразита национална нетрпељивост којој су често изложени што доводи и до појаве присилних миграција.

Број досељењих лица по попису из 2002. године износио је 5 или 11,9% укупног Ромског становништва те пописне године. Од тих пет досељених лица свих пет су биле жене те лако можемо закључити да се ради о удадбено-женидбеним миграцијама.

НЕКА ЗАНИМАЊА ВАЈШТАНСКИХ РОМА

Скитичког, номадског и полуномадског начина живота у Рома све је мање, али нека занимања која траже кретања из места у место ће се још дуго задржати (они тешко заснивају стални радни однос, јер немају одговарајућу школску и стручну спрему).

Ипак, стари менталитет да нису стални у раду и да не раде на „дуге стазе“ него сезонске послове и даље остаје главни извор занимања и прихода за одржање породице. Зарађени новац доста лако троше, навике штедње нису довољно изграђене, а рационално коришћење средстава им је слаба страна. Новац највише троше за куповину прехранбених артикала и алкохола. Врло рано почињу конзумирати алкохол. Неки су у стању да једу хлеб и пију ракију. Иако нису стални у послу, ипак вредно обављају посао који прихвате (Зорић, Шолаја, 1997).

Роми у Вајској обављају различите послове како би прехранили породицу и обезбедили макар основне услове за егзистенцију.

Нека од занимања су: обрада дрвета – коритари, надничарење, трговина коњима, сакупљање секундарних сировина, угљари и аутопревозници.

КУЋЕ И НАСЕЉА

Са сигурношћу се може тврдити да су Роми у XVIII веку били номади и да су становали у својим чергама. У својој дугој историји, крећући се из државе у државу, Роми су се најчешће настањивали уз градска насеља. Са доласком Турака, доносе се посебне уредбе којима је регулисано настањивање Рома. По тим уредбама, насеља су морала бити на периферији града и одвојена од српских кућа. Касније су се Роми међу собом одвајали и према вери, па су на једном крају насеља живели православци, а муслимани на другом крају.

У прошлости су Роми зими правили бурдеље, земунице, кровинаре, а лети су градили куће од набоја. Куће су подизане на тесном терену, без икаквог реда, без дворишта, а све то да би се очувао архаични чергарски тип и да буду једни другима на окупу (Вукановић, 1983).

Роми из Вајске су се прво настанили у шуми крај Дунава. Дотадашњи начин живљења је био номадски. Како су по занимању претежно били коритари квалитетно дрво на овом простору их је задржало и они почињу да се стално настањују.

Док су живели у шуми нису имали куће него су живели под шаторима, а не ретко и под отвореним небом. Шатори су прављени од коља и прекривача од јутаних врећа и најлона. Такође за израду оваквог једног склоништа користили су коре од тополе и врбе.

Такође у том периоду праве и земунице. Односећи своје производе у село схватили су да су услови за живот много повољнији и настањују се у северозападном делу насеља.

Долazeћи у насеље почињу да граде колибе. Колибе су биле димензија три метра са три метра у основи док је кров био од дрвета. На дрво се лепило блато, а затим трска помешана са сламом. Блато се лепило као добар изолатор и регулатор топлоте. Педесетих година прошлог века почињу са изградњом кућа од развог материјала, наравно како је коме стандард дозвољавао.

После катастрофалне поплаве 1965. године њихове куће су страдале и тада их општинска власт исељава и настањује на циглану која се налази између Селенче и Бача. Тада су живели под склоништима тј. хангарима где су биле цигле. На овом простору су живели све до јесени када их општина настањује у делу насеља који се назива Алпар. Те куће су биле од набоја и

у једној кући су живеле две породице. Кућа је имала две просторије једну собу и једну кухињу. Како се овај део насеља налази на периферији насеља Роми нису били задовољни и на сопствено инсистирање праве куће поново у северозападном делу насеља. Општина им је дозволила изградњу, али су морали уз новчану надокнаду да купе плац. Имовинско стање је опет било пресудно како ће куће изгледати и од ког материјала ће бити прављене. Прве куће су уствари биле колибе мале и ниске, од черпића или цигала. Неретко су и сами правили черпиће. Честе су биле и појаве да је део куће изграђен од черпића, а део од цигала.

Када интензивније почињу да раде са секундарним сировинама и када им се стандард повећао почињу да граде куће од чврстог материјала и са више просторија.

Мали број породица, свега двадесетак, је наставио и даље да живи у тим колибама које су у веома лошем стању. Све те колибе су издвојене и сами Роми овај део њиховог насеља називају „Бангладеш“. У овом делу насеља нема струје, воде ни асфалтног пута иако се ради о свега 200 метара улице. У једној оваквој колиби живе многочлане породице у свега две просторије. Услови за живот су готово немогући, а покућство изузетно оскудно.

Имућније породице граде куће по неколико спратова. Куће су опасане најчешће кованом капијом велике новчане вредности.

На улазу оваквих кућа најчешће су постављене фигуре различитих животиња, а такође и фигура анђела. Да би се постављено боље видело ноћу горе лампе које то обасјавају. Код ових породица унутрашњост куће је преоптерећена кичом., али то и јесте одлика Рома.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ФОЛКЛОРНОГ НАСЛЕЂА

Роми имају специфичну културу и обичаје. Након што напуштају Индију, мигрирају у многе правце, али су на том дугом путовању успели колико-толико да очувају своју традицију, језик и културу. О томе нам сведоче занимања која су донели са собом, њихов начин живота, темперамент, музика, обичаји и друго.

Једна од веома битних карактеристика Рома је њихов језик који свуда има исту основу, али су они у комуникацији са осталим народима примили одређене термине, и на тај начин довели до тога да сада говоре различитим дијалектима Романи језика. Њихов језик је усмени, а таква је и њихова култура јер се преноси усменим путем, са колена на колена. Ромска култура садржи бројне елементе култура земаља кроз које су путовали, те су стога у њој препознатљиви елементи персијске, јерменске, арапске, грчке и старословенске културе, али и културе свих осталих земаља где би се задесили. У земаљама где су смртно прогоњени дошло је до потпуног ишчезавања бројних елемената њихове културе (Ивков, 2006).

Народна ношња. Роми као народ немају своју националну ношњу, те се често описују као гологлави и босоноги народ. Наравно, то се не може узети у буквалном смислу, јер иако немају своју националну ношњу ипак поседују одређене специфичности везане за одевање својствене само њима. Ромска ношња се у свим деловима наше земље подударно са ношњом географске и етнографске средине у којој они живе.

Под циганском народном ношњом подразумевамо женску и дечију ношњу, карактеристичну за Роме у Војводини, а под мушком циганском ношњом подразумевамо одевање мушкараца код Цигана Цамбаса, широм југословенских земаља.

Цар Јосиф 1783. године доноси уредбу о Циганима у Аустријском Царству, по којој Роми морају примити ношњу своје средине. На овај начин су укинуте циганске одредбе, циганска народна ношња, а све то је имало великог значаја за њихово народно одевање и будућност (Грмуша, 46, 2007).

Женска ношња. Оно што је карактеристично за Ромкиње је да не производе одећу у домаћој радиности - не ткају, не везу нити шију. Међутим у Вајској су постојале још одавнина тзв. циганске кројачице које су се специјализовале за израду шарених сукања и блуза.

Главна одлика женске ношње јесте обавезна дугачка шарена сукња у струку набрана. Главни мотив на сукњама јесу велике руже по могућности црвене боје. Материјал од кога су се сукње шиле био је фабрички. Девојка која би обукла кратку и уску сукњу била би кажњавана. Обавезно се облачила и блуза преко које се облачио џемпер. Џемпер је обављао функцију јакне. Од обуће су носиле најчешће гумене папуче, мада је неко имао и гумене сандале, а само поједине кожне сандале. Девојка се никада није шминкала нити је шишала косу. Косу је плела у плетенице и плетеницу увијала или пребацивала на прса. Не удата жена никада није носила мараму нити кецељу, док су удате жене обавезно носиле као знак да нису слободне. Мараме су такође биле различитих мотива, али је најчешћи мотив била црвена ружа.

Од видова украшавања главна одлика жена јесу бројне перле, шнале, брошеви и ручни сат. Посебно је занимљиво да ручни сат не носе као показивач времена него претежно као украс. Тетовирање није својствено женама, али није ни ретка појава. Обично тетовирају сопствено име или име свог момка или мужа.

Жене, поготово млађе генерације, сада прелазе на грађанску ношњу и права је реткост видети жену у аутохтоној ношњи, мада се код неких старијих жена може приметити по који детаљ као што је шарена марама или сукња.

Мушка ношња. Основна одлика мушке ношње јесу црне панталоне доле мало уже, а горе широке, беле кошуље са неколико раскопчаних дугмади, кожне чизме и шешир на глави. Према могућностима врло радо је ношен и кожни прслук. Шешир је ипак неизоставни одевни предмет јер како кажу Роми, он је одлика мушкости. Украшавање тела је неизоставна карактеристика Рома, а као најчешћи украс на телу јесте тетовирање разних мотива. Свакако је за њих карактеристичан и златан зуб као један од симбола статуса у друштву.

Данас се код вајштанских Рома ретко може запазити оваква гардероба, јер су они боравећи и стапајући се са локалним становништвом преузели њихову грађанску ношњу. Мање имућни тј. они који су на ивици егзистенције гардеробу добијају од локалног становништва. Њихова гардероба је обично прљава и носе је док је не исцепају. Лети се врло често могу видети боси или у гуменим папучама и голи до паса. Имућни Роми како они то кажу, прате моду и облаче се по модерним и маркираним продавницама те се у том погледу уопште не разликују од локалног становништва.

Дечијој ношњи се није никада посвећивала пажња па је чак и у литератури слабо описивана. Деца обично облаче „оно што имају“ најчешће је то гардероба коју су добили из села, а веома често им је велика и прљава. Деца су најчешће била боса и то од пролећа до јесени када им се купују или набављају гумене чизме или неке ципеле које су неретко биле веће и по неколико бројева. Данас се код вајштанских Рома поклања већа пажња деци и њихова деца су готово сва обучена као и деца локалног становништва. Само сиромашније породице гардеробу за децу добијају од локалног становништва.

ОБИЧАЈИ

Обичаји представљају норме и облике понашања. То су регуле (норме, правила, поступци, облици понашања), које временом појединим људским групама наметну животне прилике. Ове појаве јављају се у једној групи најпре спорадично, повремено, од случаја до случаја, али кад потрају услови, па се једна од њих чешће јавља и понавља, она се временом почне сматрати редовном, уобичаји се (Барјактаревећ, 1977, 54).

Рођење. Обичаји везани за рођење детета данас се готово не разликују од обичаја код осталог локалног становништва. Ранијих година деца су се рађала по кућама. Наиме када жена осети трудове она је лежала у једној соби, а порађала је најчешће најстарија жена која зна да порађа. Сви остали укућани су у том тренутку били изван тадашње колибе и чекали да се дете роди. Када би се дете родило та жена, која је порађала завеже пупак и окупа дете топлом водом

која се грејала на шпорету. У тренутку када се дете роди почиње славље. Певало се и свирало изван куће. Веселје није трајало дуго и од целе части само се пила ракија или неко друго алкохолно пиће. Није се постављала никаква храна јер то нису дозвољавали услови, односно немаштина то није дозвољавала. Када би дете било окупано мајка би дете подојила и надаље она сама водила рачуна о њему док не ојача.

Приликом купања мајка гледајући у воду, уколико је док је била трудна видела инвалида, говори да то лоше буде само том човеку, да се не односи на њено дете. Ако би са мајком било све у реду, тј. ако порођај не би био тежак она се после два дана устајала и радила све послове које је радила и пре порођаја.

Данас се детету ставља црвени конац око руке, против урока. Када неко посети дете симболично чупка део своје гардеробе затим ставља у креветац и говори: „да мирно спаваш као и ја“. Уколико би дете после нечије посете плакало, онда тог поново позивају да дође, јер се сматра да ће дете тек тада престати да плаче. Ранијих година није било бабина нити се дете даривало.

Оно што је било обавезно јесте да се дете морало крстити пре шест недеља његовог живота. Раније док су још путовали шумама кум се бирао на врло једноставан начин. Наиме отац би подигао флашу ракије или балон вина и једноставно одређеном човеку рекао „О куме ти си ми кум!“ Кум је могао бити свако па чак и рођени брат. Међутим и тада је крштење било обавезно али се није одлазило у цркву него се тај процес крштења обављао у шуми на отвореном. Никакв посебан ритуал није постојао. Једина обавеза кума је била да купи или да неку кокош да се супа скува и да се направи весеље. После тог весеља дете се сматрало крштеним. Такође треба напоменути да је кум одлучивао о имену детета, док сада ту одлуку доносе родитељи. Није ретка појава да се име мушком детету да по деди, тако да у једној породици имамо понављање два имена. Деца се нису ни уписивала у књигу рођених. Међутим данас је ситуација другачија, деца се рађају у породилишту и деца се као и деца осталог становништва по закону уписују у књигу рођених.

Занимљиво је и да све више породица у Вајској има само по двоје деце, док то раније није био случај и док се о броју није ни водило рачуна. Сада се деца крсте у цркви и то католичкој јер су Роми у Вајској католици. Овај догађај је данас веома значајан јер су Роми велики верници. После крштења прави се вечера за госте и то прелази у право весеље. За вечером гости дете даривају како је ко у могућности. Међутим занимљива је појава да се поједина деца крсте и у православној цркви јер је неколико породица православца који су једноставно почели да обележавају православне славе, Божић, Ускрс.

Уколико жена не може да остане у другом стању најчешће долази до прекида брака, али то није обавезна појава. Што се тиче пола детета веома је пожељан син наследник, међутим уколико жена рађа само женску децу то се прихвата и нема неких ритуала који се обављају да би жена родила мушко дете. Раније није био проблем да се роди син наследник када се није ограничавао броју деце. Међутим данас, како је већ поменуто, претежно се рађа по двоје деце, тако да није редак случај да у породици нема сина наследника.

Обичаји везани за склапање брака. Од свих обичаја који су својствени Ромима, свакако су најспецифичнији они који су везани за склапање брака и њима се увек посвећује највећа пажња. Брак вајштанских Рома је моногамијски, и пре уласка у брак врши се просидба. Познато је и то да Роми веома рано ступају у брачне односе. Они сматрају да су девојчице од 13-14 година спремне за брак, док мушкараца са 15-16 година сматрају одраслим и способним да оснује породицу. Међутим, данас код Рома у Вајској ситуација изгледа мало другачије. Данас се девојке најчешће не удају пре 18 године, а све чешће оне прелазе двадесету па се тек онда удају. Као узрок овакве ситуације они сматрају да су данашње девојке схватиле да је заиста рано да се удају са 13-14 година. Још један од разлога који наводе за овакво стање ствари јесте жеља девојака да се школују.

Свадбени обичаји Рома у Вајској, данас су у многоме попримили наша обележја, с том разликом да се још увек придржавају неких својих традиција измешаних са обичајима локалног становништва.

Просидба. Када син одлучи и објави да се жени, онда најстарији човек и њиховом насељу и родитељи са флашом ракије иду на договоре код младиних родитеља. Флаша бива окићена и затворена. Ако млада отвори флашу то је знак да пристаје и обавезно три пута наздравља. Тек тада крећу договори. Младин отац тада тражи од младожењиног оца извесне и често претеране количине хране (прасића, кокошака, хлеба), пића, колача. Тада онај најстарији човек наступа и умањује тражено. Младин отац ову храну и пиће тражи зато што се свадба обавља у његовој кући, а ако је могућности онда се прави и у младожењиној. Када се коначно погоде обавезно се већ сутра доноси венчаница за младу и када се све припреми почиње свадба. Данас се свадбе праве у локалима или просторијама намењеним за те ствари и трошкове сноси младожења. Треба рећи да се данас припреме за свадбу обављају по неколико недеља јер по побољшању економских услова повећава се и број гостију на свадби те самим тим и припреме дуже трају.

Свадба. Пре свега треба напоменути да данашње свадбе све више попримају изглед свадби локалног становништва. Свакако се придржавају, али све мање, оних основних њихових обичаја.

Некадашње свадбе су биле много скромније иако је за сваког Рома то један од најзначајнијих дана у животу. Док су се кретали шумама готово се и није посећивала велика пажња приликом удаје и женидбе. Све је обављано веома скромно. Двоје младих када се заволи и одлучи да се узме, само би тог дана уз песму и неизоставан алкохол било прослављено и они би ушли у брачну заједницу. Када су се настанили на ове просторе мало већа пажња се посвећивала овом чину. Наиме, свадба је прављена према сопственим могућностима. На дан договореног датума свадбе младожења са својим родитељима, ближом фамилијом и кумом као и са скромним бројем гостију одлази код младе. Код младожење су се сватови окупљали већ ујутру, а када се окупе иде се по младу. У том периоду како су услови дозвољавали, а били су скромни, младој је купована хаљина и вео који је она стављала на главу. Младожења је по могућности имао одело. Овакве свадбе нису трајале дуго, али су биле веселе и дуго су препричаване.

Данашње свадбе моногo дуже трају, најчешће два дана, а најбоља свадба, тј. највеселија је она која почне послеподне и траје целу ноћ све до ујутру. Оно што је карактеристично за све Роме па и за Роме у Вајској јесте чињеница да они ни сада на дан свадбе не одлазе код матичара већ се венчавају када се прво дете роди и када њега треба да упишу у књигу рођених. Ранијих година се ни под овим условима нису венчавали пред матичарем него се дете уписивало на мајку. Данас је та појава ретка и деца се уписују на оца. На данашњим свадбама се окупи и по 400 људи и свадба се прави под шатором. Ничега не мањка ни хране ни пића ни весеља. Све је у изобилју. Наравно овакве свадбе могу да направе само најимућнији.

Оно што је заједничко за све данашње свадбе јесте „*слатка ракија*“. После вечере газда иде од госта до госта и говори ко је колико младенце даривао. Младенци се даривају без обзира да ли се доноси поклон или не. Слатка ракија је уведена као замена за *Снашино коло*. Снашино коло се играло после вечере. Тада млада седи на столици, а поред ње седи неко ко држи тацну на коју се ставља новац да би се са младом играло. Сваки гост би плаћао и играо са младом. Снашино коло се раније могло играти с' обзиром да на свадби није било пуно гостију. Како данашње свадбе имају пуно гостију Снашино коло замењује слатка ракија. Сво време док иде слатка ракија гости и даље играју и веселе се, као и после ње.

У поноћ млада скида венчаницу и обавезно облачи црвену хаљину. Црвена хаљина се облачи против урока. Занимљиво је да се никада није проверавала младица невиност нити се то износило пред јавност што је врло честа појава код Ромског становништва. Чак се није јављало проблем ни ако је она већ са неким била. Занимљиво је да нема даривања од стране младе нити је то икада постојало.

Кум на свадби има главну улогу. Он се на пример пита када ће бити вечера. Избор кума је слободан и младенци га бирају. Кум може бити и брат и рођак. Кум на свадбу доноси поклон, новчано дарива младенце и доноси прасе. Када млада пређе у кућу код младожење она првих дана нема никаквих обавеза све док је свекрва не научи како се кува и не објасни шта све треба

да ради. Приликом уласка у кућу младожење нема никаквих обичаја, нико је не дочекује, нити је младожења преноси преко прага.

Посебна занимљивост је стављање мараме на главу младе. Када млада пређе у кућу младожење кроз неколико дана свекар и свекрва уз присуство најближих стављају младој марами на главу. И то се прославља уз песму и игру. Стављање мараме на главу представља обележавање младе да је од тада заузета и удата жена.

Некада, када су претежно сви били истог сталежа није било никаквих разлика и избор је био крајње слободан, међутим данас постоје разлике у сталежу па је готово правило да се богати удају и жене богатима.

Погребни обичаји. Обичаји при смрти код Рома у Вајској готово се не разликују од обичаја локалног становништва.

Када би неко умро, вест се рашири и народ се окупи у кући покојника. Купује се ракија и свећа и одлази се на *паг* - целе ноћи се борави крај покојника. Занимљиво је да се покојник не купа пре него што се стави у сандук него му се само облачи чисто одело. Ако умре мушкарац њега облаче мушкарци и брије га локални бербер. Једино ако је пред смрт и ако се види да ће он умрети онда га обрије неко из породице. Када жена умре њу облаче жене. Разлог због којег се он не купа после смрти јесте страх од тог покојника. Верује се да уколико умре жена да ће умрети још две жене и један мушкарац. Сандук бива отворен све док га не почну износити из куће. Сандук се поставља на столице и покојник бива окренут према вратима. Врата бивају стално отворена. У сандук се обавезно стављају личне ствари покојника. Стављају се ципеле, као и још гардеробе, затим се ставља обавезно чешаљ, наочаре, уколико их је носио, као и новац да би и на „оном свету“ имао све што је имао и на овом. Изнад главе се пали свећа и она гори све док покојника не почну износити из куће.

Обичај је да покојник мора у кући провести најмање један дан, и за то време у кући се прекривају сва огледала да покојник не би са собом „повукао“ још неког, сатови се такође заустављају, јер се на тај начин симболизује престанак живота и покојнику се олакшава мир. Такође сви кућни послови се тада прекидају. Сахрана се обавља дан после смрти и тада се одлази на гробље. Када се покојник изнесе из куће, једна жена обавезно почисти и ориба оно место где је сандук био.

Рака се копа на дан сахране јер се верује да уколико би остала отворена током ноћи може још неко од укућана умрети. Ранијих година није долазио поп док данас долази или поп или плех музика. После сахране се одлази на даћу у кућу покојника да се поједе и попије нешто за душу покојника. На капији обавезно стоји лавор воде и сви перу руке пре уласка у кућу, такође на улазу поред лавора се пали и ватра изнад које се суше руке. То прање и сушење руку симболизује чишћење од душа умрлих под чијим утицајем су били боравећи на гробљу. На један посебан тањир се ставља део припремљене хране, хлеб и со и то се заједно са чашом воде ставља на прозор куће. То је храна за душу покојника јер се верује да дух кружи око куће. Сва храна која остане се закопава у рупу, која се копа даље од куће јер на тај начин они остављају храну за покојника на „оном свету“ и бране се од његовог доласка у кућу. Обавезно се прави четрдесет дана јер се сматра да до тада кружи дух мртвога око куће. Роми су народ који се плаши духа умрлог те стога су веома опрезни и ове обичаје максимално поштују. По могућности се одлази на гроб и после годину дана. Раније се није правио споменик. Обичај подизања споменика почиње пре око 30 година.

Како су Роми у Вајској претежно католици они се сахрањују на католичком гробљу. Такође обавезно одлазе на гробље 1. новембра када су „Сви свети“.

Гостопримство. Кад им се не најавите, а притом вас не знају, неће вас прихватити и онашају се готово непријатељски, галаме и тиме призивају читаве групе Рома из насеља што може изгледати веома непријатно. Међутим, ако им се најавите и ако на њихов позив да уђете у кућу то прихватите бивају јако гостопримљиви. Износе пред вас пиће, кафу и храну. Ако и то прихватите они то сматрају искреном посетом и бивају опуштени у разговору са вама.

Када им се најави неко познат, неки драг пријатељ или неки род, припреме трају и по неколико дана. Тада на сто износе најбоље од хране и пића шта имају и никада не штеде. Често овакве посете прелазе у право весеље пропраћено музиком. Неретко је да ови гости остану да спавају код домаћина чиме се комплетира слика њиховог гостопримства.

Роми знају јако да се увреде уколико гост одбије нешто чиме је понуђен и сматрају то непоштовањем те куће. Наиме уколико одбијете да уђете у кућу они то схватају као да вам се они гаде и као да вам се гади њихова храна и пиће. Такве госте они сматрају неискреним и том госту више не поклањају пажњу.

Једно је сигурно, уколико ви њих поштујете и они ће вас, и уколико им искрено и са доста пријатељства приђете, како би они схватили какве су намере госта, врло брзо покажу своје право лице када је гостопримство у питању.

Правни обичаји. Чин којим су Роми у Вајској доказивали правду или окривљивали осумњиченог назива се *Ладој Бани*. Наиме Ладој Бани је иста реч и за суд који је и доносио пресуде. Цигански кнез је имао главну улогу у овом процесу. Он је поред себе имао два човека која су заједно са њим доносили пресуду. Ладој Бани је уствари био суд пре правог грађанског суда који се обављао само између Рома без присуства других људи из насеља. Такође је то био чин који се обављао пре изручивања и пријављивања полицији.

Када би неко био осумњичен за неко злодело без обзира које природе он би био изведен пред све Роме и морао је испричати шта се догодило и због чега се уопште то и догодило. Ако је злодело било мањег значаја и ако је осумњичени признао и ако му се то први пут догодило било му је опроштено уз прекор. Велика је срамота била уколико је неко уопште осумњичен и ако одлази на Ладој Бани. На овом суду су се саслушавали и сведоци као и оштећени у том злоделу које је почињено. Уколико би се злодело случајно поновило онда се тај човек директно предавао полицији и за њега више није постојао Ладој Бани.

Треба рећи да уколико је неко дело било такво да је доносило значајне и трагичне последице том човеку, који је то починио, наплаћивала се новчана казна. Са тим новцем се како кажу Роми помагало најсиромашнијима. Уколико оптужени није имао новца да плати он је своју казну морао да одради на тај начин што је радио разне послове, а сав приход који је на тај начин стекао морао је дати како би се ослободио казне. У разговору са Ромима они су истакли да се није могло десити да неко грешком буде осуђен, јер како они кажу Ладој Бани је велика ствар. Такође износе да је закон важио за све без обзира на пол, и да је казна била искључиво новчана, а никако у виду батина, како је то био обичај код других Рома. Сада Ладој Бани више не постоји међу Ромима у Вајској, док се се овај вид утврђивања кривице још задржао код Рома у Богојеву.

Клетва је такође веома стари акт чији морални утицај и данас код Рома, делује снажније од било ког законског прописа. Уколико би за неко злодело кривац био непознат, најчешћи вид истеривања правде јесте изговарање клетви. Наиме, Роми сматрају да ће кад-тад клетва стићи оног ко је крив.

Један од начина изговарања клетви вршио на тај начин што је домаћица куће којој је нанесено зло, а најчешће су то уствари биле крађе, са упаљеном свећом излазила на улицу. Држећи ту упаљену свећу клела је непознатог кривца изговарајући речи да да Бог да и он гори као ова свећа, да му кућа гори као свећа, да никада не имао и увек морао красти, да се само на тај начин прехрањује, да умре од гади, да све иза њега изгори ко свећа. На улицу се излази са намером да сви људи буду упознати са насталим проблемом и да стварни кривац чује клетву. Они наиме сматрају да онај ко није крив није ни имао разлога за страх, али су такође сматрали да ће онај ко је крив и сносити последице које су му клетвом изречене.

Роми су веома сујеверан народ па се често у настојању да докажу своју правичност служе заклинањем. Међутим, мора се приметити да је код њих ипак присутније „кривоклетство“ којим се служе како би лакше продали дотрајалу робу. На пример, пошто сви знају колико је коњ значајна животиња у животу Рома, они се у своју одбрану заклинају у коња којег уопште не-

мају, или рецимо, уколико желе неке да утрапе већ дотрајалог и болесног коња заклинју се у здравље деце или унучади којих ни немају итд.

Привредним обичајима се жели осигурати успех у послу било које врсте. То су устаљене радње уз неке послове и могу се поделити према врсти занимања на: ратарске, сточарске, различите техничке итд. (Барјактаревић, 1977).

Један од најзанимљивијих обичаја који је некада био присутан и код Рома у Вајској је обичај „додола“.

Овај прави ромски обичај пре па и после рата, све до шездесетих година био је популаран и имао је свој социјални, национални, а и верски - митолошки значај. Додола је вођена по селу у време сушних дана да би „намамила“ Бога да падне киша да напоји сушна поља да би било плодова. Ту церемонију су изводиле младе Ромкиње. Оне маскирају једну од њих, обуку је у старе хаљине, наките сламом, трском или нечим другим, тако да је не познаје ни рођени отац и мајка и ту тзв. додолу воде по улици од куће до куће уз ударње у старе шерпе, канте или неке инструменте, уз подвикивање и обредне додолске песме:

*Наша Дода, Бога моли
да ороси росна киша.
Да покисну дуге њиве и ливаде
Ој Додо, ој Доле!*

Домаћин а пре свега они млађи, поливају је хладном водом, а две девојке из њене пратње носе корпу у којој сакупљају поклоне, а узимају прилоге и у новцу. После обављене церемоније игре и песме по селу, која траје по неколико дана, (нарочито ако падне киша), Роми се скупе у насељу и уз песму и игру до касно у ноћ славе ону која је била додола. Дешавало се да девојка која игра додолу одлежи, тј. преболи јачу прехладу па чак и упалу плућа од хладне воде којом су је у изобилју поливали у време церемонијала играња и певања (Зорић, Шолаја, 1997, 221).

Од осталих привредних обичаја занимљиви су и они који су везени **за изградњу куће**.

Наиме када се кућа прави газда у темељ на сваки ћошак куће баца новац јер се верује да ће та кућа увек имати новаца.

Такође постоји обичај да се при поласку у „старо гвожђе“ обавезно моли Бог за успешан дан, за дан који ће им донети срећу у трговини и дан у којем ће добро зарадити.

Религијски обичаји су оне радње, поступци и облици понашања којима људи настоје да дођу у додир са вишим силама, да од њих добију одређену помоћ, да утичу на догађаје у природи и својој средини (Барјактаревић, 1977).

Идући од континента до континента, Роми су прихватили нека од обележја државе, места, и народа у коме су се нашли. Тако је било и у погледу религије, јер Роми немају своју религију па стога прихватају туђе и веома је лако мењају. Бог је за Роме све што је добро, а ђаво је велико зло. Међутим, поред тога постоје многе силе добра и зла, или бића која делују на њихов живот и у које веома верују (Грмуша, 2007, 65).

Роми у Вајској су претежно католици, а само неколико породица се приклонило православној цркви. Но једно је заједничко, велики су верници и верују у Бога. Поштују цркву и одлазе у њу најчешће уочи Божића и Великог петка затим поводом крштења или венчања, мада има верника који редовно недељом одлазе у цркву.

Међутим и када изговарају клетве и када желе добро увек спомињу Бога. Старије жене објашњавају да је Бог за њих светиња да он једини може донети добро, али исто тако грешне казни-ти најстрашнијом казном. У прилог томе колики су верници говори и чињеница да сви у кући имају иконе светаца док у дворишту породице Мишковић стоји крст са разапетим Исусом.

Међу Ромима у Вајској влада велико сујеверје, а највише верују у ђавола, вештице, вампире и душу умрлог, у зле очи и друге демонске силе за које мисле да им могу нанети зло. Да би се одбранили од напада надприродних демонских сила користе се многим магијским радњама. Боре се против ђавола, којег они називају *драку*, на тај начин што улазна врата премазују бе-

лим луком јер верују да ђаво бежи од тог мириса. Што се тиче веровања у душу умрлог детаљи су изнешени у одељку о погребним обичајима. Веровање у вампире, које они називају *стригој*, је такође веома заступљено, а као један од начина борбе против уласка вампира у кућу користе пепео. Они пепео рашире испред улазних врата и верују да вампир тада неће ући у кућу јер би му при уласку остали трагови на том пепелу.

Роми у Вајској су претежно католици тако да они не прослављају славе, док породице које су се приклониле православној цркви славе славу. Слава коју славе православни Роми у Вајској је Света Петка. Обичаји при прослави славе готово се не разликују од обичаја осталих православца. Слава се спрема неколико дана пре и тада се коље прасе, припрема се пиће, праве се колачи и пече се славски колач. На дан славе када гости дођу пали се свећа и износи храна и пиће на сто. Тог дана свега је у изобиљу. Ове прославе пропраћене су музиком и обично трају до раних јутарњих сати.

Како католици немају своју славу они најзначајнијим догађајем сматрају кирбај-сеоску славу. Сеоска слава је Свети Јурај које се прославља 23 априла. Међутим ако то пада на неки радни дан славље се помера на прву недељу која долази. То је посебан дан у животу сваког Рома. Ујутру се одлази у цркву на мису. Тог дана свака кућа има хране и пића у изобиљу. На тај дан долазе и гости који не обележавају ову славу. Они бивају угошћени на најбољи могући начин. После ручка сви излазе на улицу и уз песму сви играју. Такође се одлази на живу музику. Шатори бивају постављени у селу и славље се управо завршава под шаторима.

Бадњи дан је такође посебан дан у животу Рома. За Божић се припремају неколико дана раније када се пече прасе, праве колачи и припрема пиће. Такође се дан пре Бадњег дана обавезно кити јелка. На Бадњи дан, који се прославља 24. децембра све је свечано. Тог дана спрема се посна храна. Најчешће риба, али и друга посна храна. Занимљиво је да на Бадњи дан долазе гости који не славе католички Божић. Када вечера буде спремна и када гости поседају у кућу се уноси слама, која се ранијих године бацала по кући, а сада се унесе у некој кутији и ставља се испод јелке. Пре уласка у кућу изговарају се речи: „Добро вече, дај Боже да сваке године слаavimo у весељу и здрављу“. Такође се бацају ораси, јабуке, бомбоне, па се тек онда ставља испод јелке и ту слама остаје све до православног Божића.

Пре вечере се пали свећа и она гори све до зоре. Тада почиње вечера и прво се служи домаћин па сви остали гости.

Те вечери деца иду на корињање од куће до куће и прво газду питају: „Слободно газда певати?“. Када им газда одобри да певају они почињу са песмом:

*„Dodor Mito veselito
skole gazda nući kulka
afare ploje ši varse
da kupiji goj di kimaše
oj Lazare dobar dane
mi smo čuli dobro veče
slobodno gazda pevata?“*

и онда их газдарица дарује орасима, воћем, бонбонама.

Те вечери славље је незамисливо без музике, а имућније породице доводе и „живу“ музику, посебно ако им те вечери долазе „важни“ гости. Око поноћи се обавезно одлази на поноћку, али не иду сви него само неко из породице и из цркве додосе ламињон јер се сматра да се на тај начин доноси „светлост у кућу“.

Божић се прославља 25. децембра. Тога дана, рано ујутру у кућу домаћина долази положајник који благосиља кућу, домаћина и његову децу. Тада домаћин дарива положајника. Занимљиво је да се положајник мења из године у годину, односно положајник бива први човек који уђе у кућу тог дана.

На Божић је такође свега у изобиљу, јер се верује да ће година бити онаква какав буде Божић.

Ручак је свечан и не сме ништа да фали. За ручак се ломи чесница у којој се налази динар. Верује се да ко нађе динар да ће целе године имати новаца. После ручка се пушта музика и почиње весеље. Тог дана не долази жива музика, него Роми сами између себе певају и играју.

Нова година. Прослава Нове године се готово не разликује од прославе код осталог становништва. Тај дан им је добар повод за песму и игру која испуњава њихову душу. Велики број породица Нову годину дочекује у својој кући у кругу своје породице, али постоји и организован дочек. Тог дана се изнајми локал, намењен за те сврхе и припрема се право весеље. Обавезно свира „жива“ музика. Пошто је за овакву прославу неопходна новчана надокнада то задовољство себи могу да приуште само они који су у мало бољој материјалној ситуацији. На овакве прославе долазе и Роми из других насеља као што и Роми из Вајске на овај дан одлазе у друга насеља.

Посебних обичаја везаних за овај дан нема, а са Новом годином се завршава прослава зимских празника.

Ускршњи празници се обавезно обележавају. На Велики петак жене кувају и фарбају јаја и црвено јаје остављају у кући до наредног Ускрса.

Дан пре Ускрса се припрема храна за Ускрс. Имућније породице кувају обавезно шунку, док мање имућни спремају најбоље од оног што они имају.

На дан Ускрса сва се деца окупљају на улици и такмиче се чије је јаје најтврђе. За децу је то посебан дан, један од најзанимљивијих у току године.

После ручка обавезно сви излазе на улицу и уз песму и пиће играју до касно у ноћ.

Песма код Рома у Вајској. Мали је број Рома који није музикалан и зато их је доста којима је основни приход музицирање. Ранијих година је било формирано неколико „банди“ које су свирале широм Војводине, па и у другим крајевима бивше Југославије.

Позната породица музичара је породица Петровић, а музичара има и у другим породицама. Најстарији музичар је био Петровић Ђуро, виолиниста, који је са својом чувеним оркестром свирао широм бивше Југославије. Његов брат звани Геца са својим синовима је учествовао и у емисији „Знање-имање“. Занимљиво је да су сви ови музичари били самоуки, да међу њима није био ни један школовани музичар. Знање се преноси са оца на децу и родитељи-музичари пошто долазе до већих новчаних средстава, својим синовима купују скупле инструменте и омогућују им да се лакше баве овим занимањем. Ипак, штета је што се неки млађи Роми не оријентишу на школовање у музичкој школи.

Док је ранијих година у селу било 22 стална оркестра, данас у селу не постоји ни један који се искључиво бави овим занимањем, али оних што то раде повремено велики је број. Занимљиво је да је у новије време један дечак Ђуро сам измислио музику и речи за коло и сада се то коло назива Ђурино коло. Толико је постало популарно то Ђурино коло да се не може замислити ни једна забава без тог кола. И не само да је популарно међу Ромима у Вајској, него то коло воле чути и уз њега играти и Роми из других насеља.

Од игара које се изводе најчешће је коло, али се игра и игра подвоје. Која игра ће се играти зависи од мелодије, живости музике. Приликом игре подвоје жене су обучене у дугачке сукље и играју око мушкарца. Мушкарац се као вид игре удара по прсима и по ногама. Такође обоје најчешће играју боси. У игри подвоје један пар обично сачињавају момак и девојка који су у вези.

Фолклорна секција која би очувала традицију, културу и обичаје Рома формирана је крајем осамдесетих на иницијативу Фрање Мишковића, тадашњег председника. Он је на име окупио децу из насеља и он је са њима радио. Сам је постављао кореографије и залагао се за јавне наступе. Имали су више наступа, а наступали су и на вишенационалним скуповима као што су Вршачке игре, Суботичке игре, где су презентовали своје умеће. Фолклорна секција је престала са радом 2000. године.

ЦИГАНСКИ КНЕЗ

Цигански кнез је одржавао везу између Цигана и месних власти. За циганског кнеза бирали су само најугледнији и најотреситији представници Рома. Кнез је уживао углед и поштовање и код Рома али и код локалне власти.

Први цигански кнез у Вајској био је чувени Перица Мишковић. За време његове владавине памти се да је био веома строг па су дисциплина и ред међу Ромима биле на завидном нивоу. Како је кнежева реч била одлучујућа у лошим ситуацијама, таква је била и када је требало помоћи свом народу. На пример, када је неки Ром хтео да направи колибу он се обраћао кнезу. Такође је кнез Перица имао важну улогу приликом женидбе. Ако је момак желео да се жени он би то рекао својим родитељима. Онда су они ишли код кнеза да му то саопште. Улога кнеза у тим ситуацијама је била на надгледа договоре и да доноси одлуку која не би оштетила ни младину ни младожењину страну.

Кад је кнез Перица умро, његову улогу преузео његов син Фрања Мишковић. Титула кнеза се није наслеђивала већ је народ бирао ко ће бити кнез. Међутим ако су били задовољни радом кнеза после његове смрти су бирали његовог сина јер су веровали да ће и он добро обављати ту функцију.

За време владавине кнеза Фрање дошло је до значајних промена. У случају крађа, свађа, туча, није сазивао народ, већ је сам преговарао директно са властима. После поплаве 1965. године, када их је власт настанила у Алпару, кнез Фрања се залагао за жељу свог народа и коначно је успео да убеди власти да им одобри да граде куће на месту где су и раније живели. Кнез Фрања је последњи кнез у Вајској. После њега је изабран председник.

Функцију председника је обављао Фрања (Михајла) Мишковић, зет последњег кнеза. Њега је изабрао народ, а он је тражио од народа да изабере секретара, благајника и два писара јер је сматрао да ће рад бити ефикаснији и да ће на тај начин постићи боље резултате за свој народ.

Председник Фрања се много залагао за свој народ како би им омогућио бољи живот. Он је наине заслужан што сада Роми у Вајској имају струју, воду и асфалтни пут. Фрања не заборавља да су добра воља његовог народа и спремност да помогну и они сами довели до заједничког успеха у обезбеђивању основних комуналних услова за живот. Чланови ромске делегације су имали задатак да од сваког домаћинства у насељу, било богатијег или сиромашнијег, прикупе прилог и да се та помоћ да најугроженијем домаћинству. Рад председника Фрање се није само задржао на томе, он се наине залагао да се сва ромска деца морају слати у школу. А ако је постојао неки проблем у школи директор се обраћао председнику.

Такође треба напоменути је Фрања врло угледан човек и то не само међу Ромима у Вајској него и међу Ромима широм Војводине. Он је био члан скупштине 13 година, шест година је био поротник у суду, члан је историчара и обављао је још низ функција у друштву како би побољшао живот и углед свог народа. Своју функцију самовољно је напустио после промене власти 2000. На његово место је изабран Јоца Петровић чије ће се заслуге видети у наредном периоду.

ЗАКЉУЧАК

Иако Вајска нема повољан географски положај, добре геолошко-геоморфолошке, климатолошке карактеристике, као и богатство вода и добре педолошке карактеристике проузроковале су повољне биogeографске карактеристике. Управо те биogeографске карактеристике су биле главни узрок због којих су се Роми настанили на ове просторе.

Од момента њиховог доласка, њихов број се стално повећава, али како статистички подаци нису веродостојни, немамо праву слику стварности. Такође, један од основних проблема због којих структуре Ромског становништва нису приказане онако као оне изгледају у стварности, јесте неизјашњавање Рома у оквиру ове етничке групе него у оквиру етничке групе Румуна.

На први поглед, ако се зна да су Роми на ове просторе дошли из Румуније и ако се зна да им матерњи језик није ромски него румунски, ова проблематика може да збунује, те њихово ијањавање под етничком групом Румуна скоро да има основу. Међутим, ако се даље уђе у проблематику онда се може закључити да њихов вишегодишњи боравак на простору Румуније и њихова асимилација са Румунским становништвом, као и забрана говора ромским језиком, јасно оповргава предходну сумњу.

Обичаји, као један од основних елемената сваког народа, такође изоштравају слику и јасно говоре о ком је заправо народу реч. Такође се може јасно закључити да потпуне аутохтоности обичаја нема, него они под утицајем асимилације са локалним становништвом све више прелазе у обичаје локалног становништва.

Ни ношња није избегла утицаје асимилације што се јасно уочава ако се упореди ранији период, када је још увек колико-толико била аутохтона и својствена овом народу, са данашњицом у којој нема разлике у одевању Ромског становништва са одевањем осталог становништва. У том сегменту су у кораку са временом.

Колико се Роми у Вајској сналазе у садашњици говори и чињеница да се све више залажу за образовање деце те су се изборили да деца у школи имају часове матерњег језика. Њихово залагање за квалитетнији живот се исплатило, ако се зна да су обезбедили елементарне животне услове - асфалтни пут, струју, воду, телефон. Колико прате трендове савременог живота говори и чињеница да више између себе не бирају кнеза већ председника.

На нама је да им помогнемо и да их подржимо у реализацији циљева, циљева који неће правити разлике између Рома и осталог становништва. Такође треба правити такву атмосферу да они схвате да су добродошли у све сфере живота. То је сигуран пут ка укључивању Рома у све друштвене активности.

Иако је овим радом, са једне стране заокружена једна прича, са друге стране начета је нова тема, тема која ће открити узроке прикривања идентитета Рома у Вајској.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА

- Барјактаревих Мирко, 1977. Основе опште етнологије и основе регионалне етнологије, Нови Сад.
- Вуканових Татомир, 1983. Роми у Југославији, Врање.
- Грмуша Марија, 2007. Етнодемографске карактеристике Рома у Кикинди. Дипломски рад. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Ђурђев Бранислав, 2001. Основне технике у демографији. Друштво демографа Југославије. Мај, Нови Сад.
- Ђурић Рајко, 1988. Од легенде до стварности. У: Цигани света. Југословенска ревија. Стр. 13-23.
- Ђурић Рајко, 2006. Историја Рома. Политика АД, Београд.
- Зорић Момчило, Марија Шолаја, 1997. Румунски Цигани у Вајској. У: Цигане мој (Роми у Војводини). ПЧЕСА, Едиција Историје пољопривреде, салаша и села. Књига XVIII. Стр. 221-225.
- Ивков Анђелија, 2006. Фолклорно наслеђе у туризму Војводине. Задужбина Андрејевић, Београд.
- Покрајински завод за статистику, Нови Сад
- Републички завод за статистику, Београд.
- Scherer Paul, 1997. Cigani, Odnosno Sinti ili Romi. U: Cigane moj (Romi u Vojvodini). PCESA, Edicija Istorije poljoprivrede, salasa i sela. Knjiga XVIII. Str 60-64.
- Clebert Jean Paul, 1967. Cigani. Novinska publikacija, Zagreb.